

مبانی فقهی حرمت استفاده از کالاهای صهیونیستی از منظر شیعه و اهل سنت

ایوب شافعی پور^۱

چکیده

همواره در طول تاریخ از تحریم اقتصادی به عنوان یک اهرم جهت ضربه زدن به دشمن استفاده شده و می شود. در عصر حاضر نیز می توان از آن برای تضعیف رژیم اشغالگر قدس (رژیم صهیونی) استفاده کرد که یکی از مصادیقش، تحریم کالاهای ساخت این رژیم است. از آن جایی که فتوا به حرمت خرید و استفاده از چنین کالاهایی توسط عالمان و فقیهان اسلامی، نوعی اعتقاد و باور درونی برای مردم ایجاد می کند، این موضوع بسیار مهم جلوه می نماید. پژوهش حاضر با توصیف و تحلیل گزاره های فقهی مذاهب مختلف اسلامی و استفاده از منابع کتابخانه ای به تبیین مبانی فقهی حرمت استفاده از کالاهای صهیونیستی پرداخته و به این نتیجه رسیده است که با توجه به اقوال فقها در مورد حرمت معامله با کفار محارب، و با استناد به برخی آیات قرآن کریم، روایات نبوی و اجماع علمای امت، و همچنین وجوب جهاد با مال در صورت عدم استطاعت جهاد با نفس، خرید و استفاده از کالاهای صهیونیستی حرام بوده که مجامع فقهی، دارالافتاها و مراجع تقلید به حرمت آن فتوا داده و تأکید کرده اند. در پایان نیز دوراهکار در جهت تشخیص کالاهای ساخت رژیم صهیونیستی ارائه شده است: یکی بارکد درج شده روی کالاهای رژیم صهیونیستی

که سه رقم اول آن ۷۲۹ است و دیگری اپلیکیشن «No Thanks» که کالاهای وابسته به رژیم صهیونیستی را شناسایی می‌کند.

واژگان کلیدی: کالاهای صهیونیستی، حرمت، تحریم اقتصادی، فقه، مذاهب اسلامی.

مقدمه

در سال‌های اخیر و به‌ویژه ماه‌های گذشته، رژیم صهیونیستی به بهانه‌های مختلف با هدف قراردادن عمدی خانه‌ها، بیمارستان‌ها، مساجد، مدارس و اردوگاه‌های آوارگان، ده‌ها هزار نفر از مردم مظلوم فلسطین. از کودک یک‌روزه تا زنان و غیرنظامیان. را به شهادت رسانده است و مردم نوار غزه به دلیل عدم وجود آب، برق، غذا، سرپناه و نبود بیمارستان در یک فاجعه انسانی به سر می‌برند. از سوی دیگر این امر با سکوت مجامع بین‌المللی و سکوت معنادار بیشتر کشورهای عربی و در مواردی با مشارکت برخی از این کشورها همراه بوده است.

یکی از مباحثی که مسلمانان و جهان اسلام به دلایلی از آن غافل مانده‌اند، موضوع اقتصاد رژیم صهیونیستی است؛ عاملی که باعث شده این رژیم با کمک برخی حامیان خود و سرمایه‌گذاری تاجران یهودی، بازار جهانی را در دست گیرد و تا آنجا پیش برود که بسیاری از نشان‌های تجاری مشهور به خصوص در بحث مواد غذایی را در تولید و انحصار خود بگیرد و این درحالی است که بسیاری از مسلمانان بدون اطلاع و آگاهی، خریدار آن کالاها بوده و به اقتصاد آن رژیم و موجودیت آن کمک می‌کنند. حال در ماه‌های اخیر و با واکنش جامعه جهانی به جنایت‌های پی‌درپی رژیم صهیونیستی و بیداری ملت‌های مختلف در اقصی نقاط دنیا، به خصوص جوانان اروپایی، بحث تحریم کالاهای رژیم صهیونیستی در جهان به عنوان یک اهرم و راهکار مؤثر توسط مردم، به‌ویژه در کشورهای اسلامی، به‌طور جدی مطرح و آغاز شده است؛ کالاهایی که در بسیاری از کشورهای اسلامی،

خصوصاً در کشورهای عربی، نمایندگی و شعبه‌های فراوان و فروش زیادی داشته‌اند. حتی مردم بسیاری از کشورهایی که دولتشان، علی‌رغم میل آنان با این رژیم رابطه اقتصادی دارد و عادی‌سازی روابط با رژیم صهیونیستی را دنبال می‌کند معتقدند که می‌توانند حداقل با تحریم کالاهای این رژیم، از محصولات پوستی و آرایشی و بهداشتی گرفته تا مواد غذایی، از پرشدن جیب آنان جلوگیری کرده و بخشی از پول خود را صرف ساختن و ریختن بمب روی سر مردم فلسطین نکنند؛ تحریمی که در همین برهه کوتاه و اندک و با همراهی مردم در بسیاری از کشورها، به خصوص کشورهای اسلامی، تأثیر خود را نشان داده است.

به نقل از شبکه جهانی العالم، نظرسنجی مؤسسه «ایدلمن» نشان می‌دهد از هر سه نفری که از کالاهای برند رژیم صهیونیستی استفاده می‌کنند، یک نفر به علت حوادث غزه، مصرف این محصولات را تحریم کرده است. طبق این نظرسنجی تعداد شرکت‌کنندگانی که گفته‌اند برندها را بر اساس خط‌مشی‌های سیاسی‌شان خریداری می‌کنند، یا از آن اجتناب می‌کنند، در مقایسه با سال گذشته دو درصد افزایش یافته و به ۶۰ درصد رسیده است.^۱ حال که مردم آزاده بسیاری از کشورهای جهان این اقدام مبارک را آغاز نموده‌اند، برای موفقیت این طرح و اقدام، نقش عالمان و فقهای اسلام، نقش به‌سزایی خواهد بود و می‌طلبند که این قشر از افراد جامعه، با صدور فتاوا و بیان احکامی پیرامون آن، حرمت استفاده از کالاهای صهیونیستی را اعلام نمایند؛ زیرا تحریم شرعی آن توسط فتاوی عالمان و فقیهان اسلامی نزد مردم متدین و متشرع کشورهای مختلف اسلامی، نوعی اعتقاد و باور درونی برای آنان ایجاد می‌کند. از این رو و با توجه به ضرورت پرداختن به این موضوع، پژوهش حاضر به دنبال تبیین مبانی شرعی این حرمت، با استفاده از مصادر شرعی دین اسلام - اعم از شیعه و اهل سنت - برآمده، و درصدد اثبات حرمت استفاده از کالاهای صهیونیستی است.

پیشینه

از لحاظ پیشینه، اساساً بحث حرمت استفاده از کالاهای صهیونیستی به صورت مفصل در کشورهای اسلامی به خصوص کشورهای عربی - به دلیل ارتباط برخی از آن دولت‌ها با رژیم صهیونیستی و حساسیت دولت‌ها - بحث نشده و در برخی مواقع تنها به صدور فتاوا از جانب برخی علماء و مجامع فقهی اکتفا شده است. اخیراً با توجه به فجایع پیش آمده در

۱. به نقل از شبکه العالم فارسی به نشانی: www.fa.alalam.ir.

غزه و تبدیل شدن قضیه فلسطین به مسئله اول جهان، برخی از این فتاوا در سایت هیئت علمای فلسطین به نشانی «www.palscholars.org» گردآوری شده است.

با جست‌وجو در پژوهش‌های داخلی و به زبان فارسی - به نظر می‌رسد به دلیل عدم شناخت این موضوع و حتی عدم شناخت منشأ تولید برخی کالاهای و همچنین نبودن نمایندگی‌های کالاهای رژیم صهیونیستی در ایران - علی‌رغم تلاش پژوهشگر، پژوهش مستقلی در این موضوع یافت نشد، هرچند که برخی از علما و مراجع عظام تقلید شیعه در این راستا فتاوی صادر کرده‌اند که در این پژوهش به آن پرداخته می‌شود.

اما با این وجود، پژوهش‌هایی انجام گرفته که به دلیل پرداختن به برخی کلیات مانند حکم معامله با کفار و قطع رابطه اقتصادی با آنان می‌توان به آنها اشاره کرد. در پژوهش حاضر از برخی از این پژوهش‌ها استفاده شده که عبارتند از:

۱. کتاب المقاطعة الاقتصادية - حقیقتها وحکمها - دراسة فقهیة، نوشته خالد بن عبدالله الشمرانی که نویسنده‌ای وهابی و بر منهج ائمه دعوت نجد و از اساتید دانشگاه أم القری عربستان سعودی است. این کتاب که در سال ۱۴۲۶ (قمری) به چاپ رسیده است پژوهشی است مختصر که به بیان اندیشه‌های فقهی مؤلف درباره تحریم اقتصادی کفار پرداخته و نمونه‌های تاریخی از تحریم اقتصادی را برشمرده و تحریم را نوعی جهاد همگانی دانسته و سپس مشروعیت آن را نشان داده است.

پژوهش مذکور با بیان برخی آیات قرآن و احادیث نبوی از منابع اهل سنت، سعی در اثبات تحریم اقتصادی غیرمسلمانان داشته و به شواهدی از تاریخ اسلام اشاره کرده است؛ اما سخنی از قضیه فلسطین، رژیم صهیونیستی و حامیان آن و ارتباط آن با حرمت استفاده از کالاهای صهیونیستی به میان نیاورده است.

مقاله «مقاطعة بضائع الکفار» نوشته هانی بن جبیر است که در مجله البیان، در سال ۲۰۰۲ (میلادی) به چاپ رسیده است. این مقاله اثری است کوتاه که در آن به چگونگی برخورد و رابطه اقتصادی با کفار، و نیز ارتباط تحریم اقتصادی با حاکم اسلامی و نقش اذن حاکم در تحریم اقتصادی کفار پرداخته شده است.

واضح و مبرهن است از آنجایی که نویسنده، قاضی تجدیدنظر دادگاه مکه و از اساتید دانشگاه أم القری عربستان سعودی و از فرقه وهابیت و بر منهج ائمه دعوت نجد است، نه تنها نامی از رژیم صهیونیستی و دیگر کشورها نبرده، بلکه بعد از

ذکر چند روایت از پیامبر ﷺ و صحابه و برخی روایت‌های تاریخی، سعی در اثبات این دارد که تحریم اقتصادی کفار، منوط به اذن حاکم و ولی امر و تشخیص ایشان است.

۳. مقاله «روابط اقتصادی مسلمانان با کافران» نوشته مهدی مهریزی، چاپ شده در نشریه فقه، شماره ۷ و ۸، بهار و تابستان ۱۳۷۵ (شمسی) است. نوشتار مذکور حکم رابطه اقتصادی مسلمانان با کفار را بررسی کرده و نتیجه گرفته است که حکم اولی در روابط اقتصادی مسلمانان با کفار، جواز است.

همچنین به بحثی کلی در این مورد از دیدگاه فقه شیعه پرداخته، اما اشاره‌ای خاص به موضوع تحریم کالاهای رژیم صهیونیستی ندارد. با توجه به نبود پژوهشی با این موضوع و روش (روش تطبیقی بین فتاوی شیعه و اهل سنت)، پژوهش پیش رو نو بوده و فاقد پیشینه مرتبط است.

۱. شناخت مفاهیم

در این قسمت، واژگان و اصطلاحات تخصصی (فقهی و اقتصادی) مطرح می‌گردد که شناخت معنا و مفهوم آنها در تبیین و تفهیم موضوع و یافته‌ها و نتایج پژوهش، مهم جلوه می‌نماید.

۱-۱. مفهوم مقاطعه

یکی از واژگان تخصصی که در بحث قطع ارتباط و تحریم اقتصادی کفار توسط مسلمانان در فقه مطرح بوده و هست، واژه «مقاطععه» است که به معنای آن پرداخته می‌شود:

مقاطععه در لغت: این واژه صیغه باب مفاعله و از ریشه «قَطَعَ» گرفته شده و به معنای امتناع، دوری، عدم ارتباط و بریدن، آمده است.^۱ مقاطعه در اصطلاح: در اصطلاح فقها و در بحث فقه اقتصادی، کلمه مقاطعه با واژه «اقتصادی» همراه است (المقاطعۃ الاقتصادية) از این رو در بحث معامله با کفار، هر جا که واژه مقاطعه آمده باشد منظور از آن قطع رابطه اقتصادی و تحریم اقتصادی است.

۱. ابن منظور، لسان العرب، ج ۸، ص ۲۷۶؛ ابن فارس، معجم مقاییس اللغة، ج ۵، ص ۱۰۱.

مقاطععه در لغت به معنای
امتناع و دوری و عدم
ارتباط و بریدن است و در
اصطلاح به معنای قطع
رابطه اقتصادی و تحریم
اقتصادی است.

برای مقاطعه تعاریف اصطلاحی فراوان و متقارب معنایی ذکر شده که به اهم آنها پرداخته می شود:

الف) کنار گذاشتن تمامی روابط و امتناع از مذاکره در معاملات تجاری با شخص یا شرکتی؛^۱

ب) امتناع از معامله اقتصادی با دیگران مطابق یک سیاست و نظام کلی مطرح شده؛^۲

ج) عدم تعامل با شخص یا شرکت یا مؤسسه یا دولت، از جمله دست کشیدن از تولیدات و محصولات آن.^۳

تعاریف مذکور، تعاریفی نزدیک به هم از واژه «مقاطعه» در بحث تحریم اقتصادی می باشند که می توان با یک جمع بندی تعریف راجح را چنین بیان نمود: «امتناع از معامله اقتصادی با دیگری، مطابق یک نظام تعریف شده، با هدف فشار، جهت تغییر سیاست در قضیه ای از قضایا».

با توجه به تعریف مختار بیان شده، می توان گفت که مراد از تحریم اقتصادی رژیم صهیونیستی، «هرگونه اقدام فردی یا جمعی در جهت امتناع از انواع رابطه تجاری با این رژیم و شرکت های تجاری آن و شرکت های تجاری هم پیمانانش در هر مکانی» است. بی شک بیان مبانی شرعی حرمت استفاده از کالاهای صهیونیستی توسط علما و فقهای اسلام، تأثیر بسزایی در این تحریم خواهد داشت.

۲-۱. مفهوم کالاهای صهیونیستی

منظور از کالاهای صهیونیستی فقط آن دسته از کالاهایی نیست که در خاک فلسطین اشغالی تولید می شود؛ بلکه شامل محصولات زیادی می شود که در خارج از فلسطین اشغالی تولید شده و به سرمایه گذاران صهیونیستی وابسته است و تمام یا بخشی از سود آنها در راستای منافع صهیونیسم جهانی و رژیم اشغالگر قدس هزینه می گردد؛ به عنوان مثال، شرکت نستله (Nestlé) از شرکت های بزرگی است که در کشور سوئیس ثبت شده، اما بخش اعظم سهام آن مربوط به سرمایه داران

۱. حسین عمر، الموسوعة الاقتصادية، ص ۴۵۵.

۲. ابراهیم مصطفی و دیگران، المعجم الوسیط، ج ۲، ص ۷۴۶.

۳. فؤاد افرم بستانی، المنجد الابدی، ص ۹۸۷.

مقاطعه در اصطلاح به چند معنا آمده است که تمام این معانی به این معنی است: امتناع از اصطلاح یعنی امتناع از معامله اقتصادی با دیگری با هدف فشار جهت تغییر سیاست. بنابراین هرگونه اقدام فردی یا جمعی برای ارتباط تجاری و اقتصادی با رژیم صهیونیستی طبق مبانی شرعی حرام است.

صهیونیستی است.^۱ مطابق آنچه گفته شد، برای اینکه یک کالا جزء کالاهای صهیونیستی به حساب آید، لازم نیست که کارخانه تولید آن کالا دقیقاً در تل آویو یا سرزمین‌های اشغالی باشد؛ بلکه شامل تحت لیسانس بودن، سهام‌دار و سرمایه‌گذار اصلی بودن، تعلق سود شرکت به آنان بابت استفاده از یک برند حاصل و موارد دیگر شده و همه این موارد منفعت مالی برای این رژیم محسوب می‌شود.

۲. اهمیت و ضرورت تحریم اقتصادی رژیم صهیونیستی و استفاده از کالاهای ساخت آن

اقتصاد رژیم صهیونیستی مبتنی بر بازار بوده و عملیات طوفان‌الاقصى، ضربه مهلکی به این رژیم در حوزه اقتصاد زده است؛ ازاین‌رو، آسیب‌پذیری‌های اقتصادی به‌عنوان پاشنه‌آشیل فعلی این رژیم، از سوی تحلیل‌گران به‌دقت دنبال می‌شود. تحلیل‌گران درباره پاسخ محور مقاومت به این جنایات معتقدند که بهترین هدف راهبردی و بلندمدت، تشدید محاصره اقتصادی صهیونیست‌ها است.^۲ و پاشنه‌آشیل اقتصاد رژیم صهیونیستی تحریم کالاهای ساخت این رژیم و استفاده نکردن از آنها است. توجه به این امر از آن جهت دارای اهمیت است که نسبت به تقابل سیاسی و نظامی بسیار آسان و کم‌هزینه‌تر بوده و هر مسلمان و هر انسان آزاده در جهان می‌تواند با نخریدن این کالاهای گامی در راستای نابودی این رژیم و آزادی قدس شریف بردارد.

۳. نمونه‌های تاریخی تحریم اقتصادی کفار توسط مسلمانان و تأثیر آن بر تضعیف آنان

در تاریخ نمونه‌های بسیاری از تأثیر تحریم اقتصادی کشورها علیه برخی دیگر ذکر شده است که مجال ذکر آن در این پژوهش نیست. از صدر تاریخ اسلام تاکنون نیز موارد متعددی از تحریم اقتصادی به چشم می‌خورد که اکنون به برخی از آنها اشاره می‌شود:

۱. به نقل از پایگاه اینترنتی ستاد تحریم کالاهای صهیونیستی به نشانی: www.boycott-zion.ir؛ پایگاه اینترنتی خبرگزاری فارس به نشانی: www.farsnews.ir.
۲. به نقل از خبرگزاری تسنیم به نشانی: www.tasnimnews.com.

عملیات طوفان الاقصى
ضربه مهلکی به اسرائیل
زده و در همین راستا برای
تضعیف این رژیم، تحریم
اقتصادی گزینه خوبی
است.

در تاریخ مسلمانان نمونه
های زیادی بر تحریم
اقتصادی کفار و مشرکین
از پیامبر و مسلمانان
مشاهده می‌گردد.

۳-۱. جنگ اقتصادی پیامبر ﷺ با یهود بنی قینقاع

بعد از تعدی یک یهودی به زنی مسلمان در بازار بنی قینقاع در مدینه . که این بازار از مشهورترین بازارهای عرب بود . پیامبر ﷺ اقدام به تحریم اقتصادی آنان کرد و دستور داد تا بازاری در مقابل بازار یهودیان بنی قینقاع دایر شود و بازار اسلامی مدینه در مرکز دایر شود . همچنین پیامبر ﷺ دستور دادند که برخلاف یهودیان ، از کسبه هیچ مالیات و خراجی بابت تجارت در آن بازار گرفته نشود^۱ و این چنین بود که تأسیس این بازار منجر به کساد تجارت یهود در مدینه شد .

۳-۲. فعل «ثمامة بن اثال» بعد از اسلام آوردن

ثمامة بن اثال که در ادامه به داستان او اشاره خواهد شد ، بعد از مسلمان شدن ، به کفار قریش می گوید : «قسم به کسی که جانم در دست اوست ، حتی یک دانه نیز از یمامه (که غلات اهل مکه را تأمین می کرد) به سوی شما نخواهم آورد ، مگر آنکه رسول خدا ﷺ اجازه دهد»^۲ . ایشان بعد از آن به موطن خود بازگشت و مانع حمل غلات به مکه شد و این گونه بود که کفار قریش در تنگنای اقتصادی قرار گرفتند .

۳-۳. تحریم اقتصادی کالاهای صهیونیستی توسط مسلمانان در سال ۲۰۲۴

بعد از اکتبر سال ۲۰۲۴ و شروع حملات گسترده این رژیم به غزه و همچنین عملیات طوفان الأقصى ، مردم مسلمان در بسیاری از کشورهای اسلامی و غیر اسلامی اقدام به تحریم کالاهای صهیونیستی کرده و بر اساس آمار و ارقام صادره ، تاکنون ضربه سنگینی به اقتصاد این رژیم و هم پیمانانش وارد شده ؛

به عنوان نمونه شرکت صهیونیستی مک دونالد (McDonald's) ، طبق اعلام مدیر آن ، برای اولین بار و بعد از تحریم گسترده آن در کشورهای اسلامی و عربی ، تنها در یک روز هفت میلیارد دلار ضرر کرده است .^۳ همچنین شرکت صهیونیستی - آمریکایی استارباکس (Starbucks) ، دوازده میلیارد دلار در طی بیست روز از تحریم آن توسط مردم در کشورهای اسلامی و عربی متضرر شده است .^۴

۱. تقی الدین مقریزی ، إمتاع الأسماع بما للنبي من الأحوال والأموال والحفدة والمتاع ، ج ۹ ، ص ۳۶۲ .

۲. محمد بن اسماعیل بخاری ، صحیح البخاری ، ج ۵ ، ص ۱۷۰ .

۳. به نقل از شبکه الجزيرة به نشانی : www.aljazeera.net/ebusiness .

۴. به نقل از خبرگزاری العربی به نشانی : www.alaraby.com/news .

۴. مبانی فقهی حرمت استفاده از کالاهای صهیونیستی

در زمان کنونی توان اقتصادی و نظامی رژیم صهیونیستی، هم‌پیمانی‌اش با آمریکا و غرب، و در برخی موارد ترس از آن و یا طمع منافع ناشی از تعامل با این رژیم، برخی سران و تصمیم‌گیران کشورهای اسلامی را مرعوب و منفعل ساخته است و موجب برقراری روابط سیاسی، امنیتی، نظامی و بعضاً اقتصادی این دولت‌ها با این رژیم شده است.^۱ همان‌گونه که آشکار است رژیم صهیونیستی با تکیه بر اقتصاد خود و هم‌پیمانانش، عرصه را بر مردم فلسطین و برخی کشورهای اسلامی تنگ کرده و تحریم اقتصادی این رژیم و قطع روابط اقتصادی با آن و فلج ساختن اقتصاد آن، بزرگ‌ترین راه برای نابود ساختن این رژیم به‌شمار می‌آید؛ و در یک کلام می‌توان گفت که هر نوع تعامل به خصوص تعامل اقتصادی، به موجودیت و اشغالگری رژیم صهیونیستی مشروعیت می‌بخشد و این مشروعیت موجب قدرت بیشتر آن می‌شود. حال یکی از راه‌های تحریم اقتصادی این رژیم، تبیین حرمت استفاده از کالاهای ساخت آن کشور و مبانی شرعی آن است که در این بخش به آن پرداخته می‌شود.

۴.۱. حکم تعامل اقتصادی با کفار غیرمحرار

فقها بر این مسئله اجماع دارند که می‌توان با کفار ذمی و غیر حربی تعاملات اقتصادی داشت و اصل اولی در روابط بازرگانی مسلمان با کافر غیرمحرار، جایز بودن است.^۲ مادامی که برخی شروط - که فقهاء ذکر نموده‌اند - رعایت شود. البته برخی استثنائاتی را نیز برای این حکم ذکر کرده‌اند که مجال پرداختن به آن نیست.^۳ طبق آنچه که فقهای شیعه و اهل سنت بیان کرده‌اند و ذکر آن گذشت، تعامل اقتصادی با کفار غیر حربی جایز می‌باشد و بحث حکم تعامل اقتصادی با رژیم صهیونیستی در ذیل این بخش نمی‌گنجد که در بخش بعدی و در قسمت حکم تعامل اقتصادی با کفار محارب بحث می‌شود.

۱. حسین آجرو و دیگران، «رژیم صهیونیستی؛ تعامل یا تقابل؟ بررسی مستندات فقهی دیدگاه امام موسی صدر در رابطه با تعامل با رژیم صهیونیستی»، فصلنامه علمی مطالعات بیداری اسلامی، ص ۳۵.
۲. محمد حسن نجفی، جواهر الکلام، ج ۲۱، ص ۱۴۳؛ محمد بن احمد سرخسی، المبسوط، ج ۱۰، ص ۹۵؛ شهاب الدین قرافی، الذخیره، ج ۳، ص ۱۶۱؛ عبد الملک جوینی، نه‌ایة المطلب فی درایة المذهب، ج ۱۷، ص ۴۸۰؛ منصور بن یونس بهوتی، کشف القناع عن متن الإقناع، ج ۴، ص ۳۵۳.
۳. مانند حرام بودن خرید و فروش قرآن و فروش برده مسلمان به کافر، اجیر شدن مسلمان برای کارهای پست کافران و غیره.

۴-۲. حکم تعامل اقتصادی با کفار محارب

کفار محارب یا حربی، به آن دسته از غیرمسلمانان اطلاق می‌شود که وارد عقد ذمه با مسلمانان نشده و نسبت به مسلمانان و عدم جنگ با آنان و تأمین امنیت هیچ پیمانی ندارند.^۱ جمهور مذاهب اسلامی بر حرمت هر نوع تعامل با کفار محارب اجماع دارند.^۲ در فقه امامیه نیز روابط اقتصادی با کافران حربی، ممنوع بوده و دلیل ممنوع بودن این روابط، روایات فراوانی است که اموال آنان را بی‌ارزش دانسته‌اند و فقیهان نیز، براساس آن احادیث فتوا داده‌اند.^۳ حنفیه تعامل اقتصادی با کفار حربی را حرام دانسته‌اند و این حرمت را چه در زمان جنگ و چه در زمان صلح یکسان دانسته و صرف کافر حربی بودن را برای حرمت چنین تعاملاتی کافی می‌دانند.^۴ مالکیه من باب سد ذریعه تعامل اقتصادی با کفار حربی را حرام دانسته‌اند^۵ و شافعیه این تعامل اقتصادی را به این دلیل حرام می‌دانند که نوعی کمک به آنان در جهت قتال مسلمانان و استیلای شان بر آنها است.^۶ حنابلّه هرگونه معامله با کفار حربی را حرام دانسته و عقد حاصله از رابطه با آنان را باطل می‌دانند.

۴-۳. حکم تعامل اقتصادی با رژیم صهیونیستی^۷

قبل از ورود به بحث و بررسی احکام پیرامون روابط اقتصادی با یهود صهیونیسم و اشغالگر، به نحو اختصار به حکم جهاد در مقابل تعدی و تجاوز این رژیم پرداخته می‌شود که در متون و بیان فقها ارتباط تنگاتنگ و نزدیکی بین این دو وجود دارد. علمای اسلام اجماع دارند که هرگاه دشمن حتی یک وجب از سرزمین‌های

جمهور مذاهب اسلامی بر حرمت هر نوع تعامل با کفار محارب اجماع دارند.

زمانی که دشمن به سرزمین اسلامی حمله کند در این صورت جهاد در مقابل آنها واجب عینی است.

۱. جمعی از نویسندگان، الموسوعة الفقهية الكويتية، ج ۷، ص ۱۰۴.
۲. محقق حلّی، شرائع الإسلام في مسائل الحلال والحرام، ج ۱، ص ۳۱۹؛ محمد بن احمد سرخسی، المبسوط، ج ۱۰، ص ۸۸-۸۹؛ ابن انس، مالک، المدونة، ج ۴، ص ۲۷۵؛ محمد بن احمد شربینی، مغنی المحتاج إلى معرفة معاني ألفاظ المنهاج، ج ۲، ص ۳۳۸؛ ابن قدامة، المغنی، ج ۶، ص ۳۱۹.
۳. محقق حلّی، شرائع الإسلام في مسائل الحلال والحرام، ج ۱، ص ۳۱۹.
۴. مرغینانی، علی بن ابی بکر، الهدایه، ج ۲، ص ۳۸۲.
۵. ابن انس، مالک، المدونة، ج ۴، ص ۲۷۵.
۶. نووی، یحیی بن شرف، المجموع، ج ۹، ص ۳۵۴؛ محمد بن احمد شربینی، مغنی المحتاج إلى معرفة معاني ألفاظ المنهاج، ج ۲، ص ۳۳۸.
۷. ابن قدامة، المغنی، ج ۶، ص ۳۱۹.

مشهور فقهای مذاهب
اسلامی اعم از اهل سنت
و شیعه فتوا دادند که اگر
دشمن به سرزمین اسلامی
حمله کند، همه مسلمانان
وظیفه دارند از مسلمانانی
که در سرزمین‌های
اسلامی مورد تجاوز قرار
گرفته‌اند، دفاع کنند.

اسلامی را اشغال کند یا وارد سرزمینی از سرزمین‌های اسلامی گردد، در این حالت بر اهالی آن سرزمین و کسانی که نزدیک به آنان هستند فرض عین (واجب عینی) است که علیه آنان جهاد کنند. اگر همچنان در این حالت نتوانستند دشمن را دفع کنند، این واجب عینی گسترش یافته و به صورت «الأقرب فالأقرب» کشورهای نزدیک‌تر و نزدیک را شامل می‌شود؛ زیرا بلاد اسلامی به منزله یک کشور واحد هستند. اگر همچنان، دشمن متجاوز دفع نشود، در اینجا بر تک‌تک کشورهای اسلامی و تک‌تک افراد مسلمان واجب عینی است که به جهاد علیه آن دشمن متجاوز بپردازند.^۱ ماوردی از فقهای شافعی در این باره می‌گوید: «اگر دشمنی وارد سرزمین اسلامی گردد و به آن تجاوز کند، بر همه اهل آن سرزمین واجب عینی است که در برابر آن دشمن جهاد کنند؛ اما اگر اهالی آن سرزمین را یارای مقابله نبود، بر همه مسلمانان واجب عینی است که تا هنگام دفع آن دشمن جهاد نمایند.»^۲ ابن همام حنفی می‌نویسد: «اگر کفار به یکی از سرزمین‌های اسلامی حمله آوردند، پس بر تک‌تک اهالی آن سرزمین جهاد فرض عین است؛ اگر کفایت نکرد، بر مسلمانان نزدیک بر آنها و اگر باز هم کفایت نکرد بر مسلمانان بعد از آن، از لحاظ نزدیکی، و اگر باز هم کفایت نکرد بر تمامی مسلمانان از شرق و غرب جهان اسلام جهاد واجب می‌گردد.»^۳ قرطبی از علمای مالکی چنین نوشته است: «اگر به سبب غلبه و تعدی دشمن جهاد واجب گشت، بر همه اهل آن سرزمین واجب عینی است که در راه دفاع از سرزمین خود جهاد کنند، چه کوچک باشند و چه بزرگ، هر کدام به اندازه توانایی خود، چه آنها که پدر دارند و چه آنها که ندارند. هر که می‌تواند بیرون برود، چه فقیر باشد و چه غنی، نباید عقب بماند؛ پس اگر اهالی آن سرزمین نتوانستند دشمن را دفع کنند، بر مسلمانان نزدیک به آنان و همسایگان آنان است که به کمک آنان بشتابند و بر همه آنان تا زمان دفع تجاوز، جهاد واجب است و مسلمانان باید در این مورد

۱. علی بن محمد الإقناع فی الفقه الشافعی

۲. همو، الحاوی الکبیر، ج ۱۴، ص ۱۴۴.

۳. محمد بن عبد الواحد ابن همام، فتح القدیر، ج ۵، ص ۴۳۹.

ید واحد باشند.»^۱ خرقی از فقهای حنبلی می‌گوید: «وظیفه مردم است (واجب است) که وقتی دشمن می‌آید، آنها را، چه کم و چه زیاد، پراکنده کنند.»^۲ مطابق دیدگاه مشهور فقهای شیعه، وجوب جهاد دفاعی، تنها به مسلمانانی که مورد هجوم دشمن قرار گرفته‌اند اختصاص ندارد؛ بلکه همه مسلمانان وظیفه دارند از مسلمانانی که در سرزمین‌های اسلامی مورد تجاوز قرار گرفته‌اند، دفاع کنند^۳ و مادامی که به مقدار نیاز به دفاع برنخاسته باشند، تکلیف از هیچ‌کس ساقط نمی‌شود.^۴ مجاهدان و گروه‌های جهاد فلسطینی این حکم خداوند را لبیک گفته و در راه دفاع از سرزمین مقدس فلسطین و قدس شریف همواره مشغول جهاد بوده و هستند، جهادی که در مقابل دشمن غاصبی است که مقدسات مسلمانان را اشغال کرده، خون‌ها ریخته، محرمات را حلال کرده، هزاران نفر از مردان و زنان و کودکان را به اسارت گرفته و به قتل رسانده است.

حقیقت امر این است که سکوت جوامع اسلامی و بلکه همراهی برخی از آنان و همراهی بسیاری از کشورهای قدرتمند غربی با این رژیم، جهاد را در این مورد بر جهادگران فلسطینی سخت کرده است و بیش از ۷۵ سال است که تعدی این رژیم ادامه دار شده است. اما با توجه به آنچه فقها در قضیه فلسطین بیان داشته‌اند، جهاد بر همه مسلمانان فرض عین گشته است. اگر جهاد با نفس (جان) برای مسلمانان امکان‌پذیر نیست، آنان موظف هستند تا با مال خود جهاد کنند که این نوع از جهاد خود بر دو نوع است: یکی حمایت مالی از جهادگران فلسطینی و دیگری تحریم اقتصادی این رژیم از راه‌های مختلف مانند عدم خرید کالاهای با ماهیت رقیب در بازار جهانی؛ بنابراین می‌توان گفت که استفاده نکردن از کالاهای ساخت رژیم صهیونیستی، بر همه مسلمانان فرض عین است.

ب
مجاهدان فلسطینی
اساس فتاوی فقهای اهل
سنت و شیعه مشغول جهاد
در مقابل صهیونیست
هستند اگر جهاد با نفس
برای مسلمانان امکان‌پذیر
نیست، مسلمانان موظف
اند با مال خود جهاد کنند
که خود دو نوع است: یکی
حمایت مالی از جهادگران
فلسطینی و دیگری تحریم
اقتصادی این رژیم از
راه‌های مختلف مانند عدم
خرید کالاهای با ماهیت
رقیب در بازار جهانی

۱. محمد بن احمد قرطبی، الجامع لأحكام القرآن، ج ۸، ص ۱۵۱.

۲. عمر بن الحسین خرقی، مختصر الخرقی، ص ۱۳۸.

۳. شهید ثانی، مسالک الأفهام، ج ۳، ص ۸.

۴. جعفر کاشف الغطاء، کشف الغطاء، ج ۴، ص ۲۹۱.

۳-۴. فتاوی علمای اهل سنت در مورد تحریم کالاهای رژیم صهیونیستی
علماء و مجامع فقهی و هیئات فتوای اهل سنت در جای جای جهان به تحریم
استفاده از کالاهای رژیم صهیونیستی فتوا داده‌اند که در این بخش به اختصار
به برخی از آنها اشاره می‌شود:

۳-۴-۱. کمیته فتوای هیئت علمای فلسطین: «همه علمای اسلام بر حرام بودن هرگونه
تعامل با دشمن جنگی در چیزی که به تقویت او بینجامد، اجماع کرده‌اند. در علم اقتصاد
مدرن ثابت شده است که هر نوع تعامل اقتصادی، به نوعی تقویت دشمن محسوب
می‌شود. افزون بر این، صهیونیست‌ها تنها دشمن [ی] جنگی نیستند؛ بلکه غاصب و
اشغالگر بخشی از سرزمین‌ها و مقدسات مسلمانان نیز هستند؛ بنابراین، تعامل با آنها باید
از موضع ضرورت تحت فشار قرار دادن، محاصره و قطع هرگونه رابطه با آنها صورت گیرد، که
این خود نوعی جهاد دفاعی در برابر این دشمن ستمگر و اشغالگر است.

برخی از فقهای متأخر و ژرف‌نگر نیز به این مسئله توجه کرده و هرگونه تعامل، حتی در زمینه
مواد غذایی، را به طور کامل حرام اعلام کرده‌اند. از مهم‌ترین این فتواها، فتوای شیخ علیش، از
بزرگان علمای مالکی‌ال‌أزهر در آن زمان، درباره حرام بودن تأمین غذا، گوشت و حیوانات برای
ارتش فرانسه، اشغالگر الجزایر، بود. او تأکید کرد که این حکم، از ضروریات دین است. علامه
شیخ علیش این تحریم را بر اساس حکم جهاد استوار ساخت و بدین ترتیب روشن می‌شود که
مقاطعه (تحریم اقتصادی) تابعی از جهاد و احکام آن است. براین اساس و با توجه به وجوب
یاری مسلمانان مجاهد در فلسطین و بر پایه قاعده فقهی «ما لا یتیم الواجب إلا به فهو واجب»
(هرآنچه انجام واجب منوط به آن باشد، خود واجب است)، هر اقدامی که موجب تضعیف
این دشمن شود، واجب شرعی است. همچنین با استناد به اجماع علماء بر حرام بودن هرگونه
تعاملی که به تقویت دشمن جنگی بینجامد و با توجه به اینکه هر نوع تعامل اقتصادی با دشمن
یهودی اشغالگر، به تقویت آن و تثبیت حضور غیرقانونی‌اش و طولانی‌تر شدن اشغال فلسطین
می‌انجامد، تعامل با صهیونیست‌های اشغالگر، شرکت‌های آنها و شرکت‌های حامی‌شان،
قطعاً حرام است. این حرمت، از نوع حرام ذاتی است و از ضروریات دین محسوب می‌شود.
هر کس با رژیم صهیونیستی یا شرکت‌های وابسته به آن، تعامل کند مرتکب گناهی بزرگ شده
است و اگر کسی با این رژیم اشغالگر و شرکت‌هایش تعامل کند و در عین حال، طرفدار آن باشد
و دوستدار پیروزی آن بر مسلمانان غزه و تمامی فلسطین باشد، چنین فردی مرتد و خارج از

دین اسلام است. اما حکم تعامل با شرکت‌های خارجی حامی اشغال و شرکت‌های مجوزگرفته در کشورهای اسلامی، از نوع حرام غیری است؛ زیرا اصل تعامل با این شرکت‌ها مباح است، اما [این تعامل] به دلیل حمایت آنها از رژیم صهیونیستی حرام می‌شود، حتی اگر این حمایت صرفاً معنوی باشد. همین‌طور شرکت‌های کشورهای حامی رژیم اشغالگر که خود را از اقدامات دولت‌های متبوعشان جدا نکرده‌اند، تعامل با آنها به دلیل فشار بر آن کشورهای حامی اشغال، حرام غیری است.»

۴-۳-۲. **اتحادیه جهانی علمای مسلمان**^۱: «متون شرعی (از کتاب و سنت صحیح) به‌وفور دلالت دارند بر اینکه مقاطعه متجاوزان و اشغالگران [و] قطع ارتباط با منافع و محصولاتشان نه تنها جایز، بلکه واجب است. این حکم به‌ویژه در بالاترین حد، درباره رژیم صهیونیستی مصداق دارد؛ رژیمی که همواره و تاکنون، همه اشکال غصب، کشتار و جنایت را اِعمال کرده و می‌کند.»

۴-۳-۳. **محمد تقی عثمانی**^۲: «کسانی هستند که می‌گویند رژیم صهیونیستی فقط یک پنجم یا یک دهم درصد از درآمد شرکت‌هایی مانند KFC را دریافت می‌کند و بقیه به صاحبان مسلمان محلی آنها می‌رسد. من می‌گویم: این موضوع فتوای مذهبی نیست؛ بلکه موضوع غیرت اسلامی است. آیا مثلاً هیچ یک از ما قبول می‌کنیم که بخشی از درآمد مالی مان به کسانی که نقشه قتل پدرمان را می‌کشند، برسد؟ حتی اگر فقط یک درصد باشد؟! البته که قبول نمی‌کنیم. پس چرا قبول می‌کنیم که یک پنجم یا یک دهم درصد از درآمد ما به حساب یهودیانی برود که نقشه قتل برادران مسلمان ما را در غزه و فلسطین می‌کشند و در آن مشارکت دارند؟!»

۴-۳-۴. **یوسف قرضاوی**^۳: یوسف قرضاوی، موضعی صریح و قاطع در تحریم کالاهای اسرائیلی و حمایت از مقاطعه (بایکوت) اقتصادی رژیم صهیونیستی و حامیانش، به‌ویژه آمریکا، داشته است.

ایشان در مورد حکم استفاده از کالاهای رژیم صهیونیستی می‌گوید: «خرید و استفاده از کالاهای ساخت اسرائیل حرام است؛ زیرا این اقدام به تقویت اقتصاد رژیم اشغالگر کمک می‌کند.»^۴

۱. برگرفته از سایت هیئت علمای فلسطین به نشانی: www.palscholars.org.

۲. برگرفته از سایت اتحادیه جهانی علمای مسلمان به نشانی: www.iumsonline.org.

۳. به نقل از سایت هیئت علمای فلسطین به نشانی: www.palscholars.org؛ پایگاه خبری وی نیوز

پاکستان به نشانی: www.wenews.pk.

۴. یوسف قرضاوی، فقه الجهاد، ج ۲، ص ۱۳۴.

همچنین در فتاوی‌ای ایشان در این مورد آمده است: «همان‌گونه که پیامبر ﷺ خرید و فروش سلاح به دشمنان اسلام را حرام اعلام کرد، امروز نیز فروش یا خرید کالاهایی که به تقویت اسرائیل می‌انجامد، حرام است.»^۱ ایشان همچنین در این موضوع به سیره نبوی اشاره می‌کند و می‌نویسد: «پیامبر ﷺ با تحریم اقتصادی مشرکان مکه، آنها را تحت فشار قرار داد. امروز هم باید از همین روش استفاده کرد.»

۴-۳-۵. دانشگاه الأزهر^۲: این دانشگاه ضمن تحریم استفاده از کالاهایی با ماهیت صهیونیستی چنین فتوا داده است: «ما از جهان اسلام می‌خواهیم که کارزار تحریم کالاهای تولید رژیم صهیونیستی را در حمایت از ملت فلسطین، مسجد الاقصی و شهر قدس اشغالی، و پاسخ به تجاوزات به برادران فلسطینی، فعال کنند.»
۴-۳-۶. مجمع فقه اسلامی هند^۳: «از نظر شرعی، ما مسلمانان وظیفه داریم که تحریم کالاهای آمریکایی و اسرائیلی را تبلیغ کنیم و اگر کشورهای اسلامی همگی در این تحریم مشارکت کنند، قطعاً تأثیرات شگرفی خواهد داشت. مسئله، زیان رساندن به دیگران نیست؛ بلکه بیان مخالفت و اعتراض است و این، مسئولیتی شرعی و دینی و برخاسته از غیرت دینی است و باید برای آن آماده شویم.»

۴-۳-۷. علمای اهل سنت ایران^۴: در جمهوری اسلامی ایران، صد هاتن از علمای مشهور اهل سنت در مورد تحریم کالاهای رژیم فتوا داده و مردم را از خرید کالاهای صهیونیستی برحذر داشته‌اند و هر نوع کمک به این رژیم را حرام اعلام کرده‌اند.^۵

۴-۴. فتاوی‌ای علمای شیعه در مورد تحریم کالاهای رژیم صهیونیستی

علما و فقهای شیعه در موارد متعددی قائل به حرمت استفاده از کالاهای ساخت رژیم صهیونیستی شده‌اند که به اختصار در زیر به آنان اشاره می‌شود:

۴-۴-۱. امام خمینی رحمته الله علیه: «بر آحاد مسلمین واجب است که از خرید و استفاده از کالاهایی که منفعت تولید و خرید آنها عائد صهیونیست‌ها که محارب با اسلام و مسلمین هستند، می‌شود، اجتناب کنند. و نیز واجب است افراد از وارد کردن و

۱. فتاوی‌ای شماره ۱۸۲۱، موجود در سایت رسمی یوسف قرضاوی به نشانی: www.al-qaradawi.net.

۲. یوسف قرضاوی، فتاوی‌ای معاصرة، ج ۳، ص ۲۰۷.

۳. برگرفته از سایت دانشگاه الأزهر به نشانی: www.azhar.eg.

۴. برگرفته از سایت مجمع فقه اسلامی هند به نشانی: www.ifa-india.org.

۵. رک: سایت دبیرخانه شورای برنامه‌ریزی مدارس علوم دینی اهل سنت به نشانی: www.dmsonnat.ir.

ترویج کالاهایی که دولت حقیر اسرائیل از ساخت و فروش آن منتفع می‌شود، خودداری نمایند و در کل از معاملاتی که به نفع دولت غاصب اسرائیل که دشمن اسلام و مسلمین است، خودداری شود و وارد کردن و ترویج کالاهای آنان که از ساخت و فروش آن سود می‌برند، برای هیچ کس جایز نیست و همچنین برای مسلمانان هم خرید آن کالاها به خاطر مفاسد و ضررهایی که برای اسلام و مسلمین دارد جایز نمی‌باشد.»

۴-۴-۲. **حضرت آیت‌الله خامنه‌ای**^۱: «به‌طور کلی خرید و فروش هرگونه محصول رژیم غاصب صهیونیستی یا تولیدات شرکت‌های صهیونیستی یا شرکت‌هایی که رژیم صهیونیستی از سود آنها بهره می‌برد، حرام است.»

۴-۴-۳. **آیت‌الله مکارم شیرازی**^۲: «خرید کالاهای شرکت صهیونیستی جز در موارد ضرورت جایز نیست.»

۴-۴-۴. **آیت‌الله سیستانی**^۳: «در صورتی که ثابت شود برخی شرکت‌ها جزئی از منافع خود را به تقویت صهیونیسم اختصاص می‌دهند معامله با آن شرکت جایز نیست.»

۴-۴-۵. **آیت‌الله صافی گلپایگانی**^۴: «به‌طور کلی بر هر مسلمانی که فی‌الجمله از اوضاع سیاسی جهان روز و اهداف شوم دشمنان اسلام آگاه باشد روشن است که شرکت‌های اسرائیلی در کشورهای اسلامی و بلکه در سایر کشورها برای رسیدن به مقاصد پست خود و جنایت به بشریت و تصرف اقتصاد ملت‌ها تلاش می‌کنند که از مهم‌ترین آنها غارت ثروت‌های مالی و از آن مهم‌تر غارت ثروت‌های معنوی مسلمین و نشر و ترویج فرهنگ کفر و اجانب است و هرگونه معامله و رابطه که موجب تقویت آنان باشد حرام محسوب و بر مسلمین است که در قطع ایادی آنها از کشورهای اسلامی کوشش نمایند و مانع از تسلط و تقدّم اقتصادی و سیاسی و فرهنگی آنها بشوند.»

۴-۴-۶. **آیت‌الله نوری همدانی**^۵: «هرگونه معامله و کمک، چه با واسطه و چه بدون واسطه، نسبت به رژیم صهیونیستی حرام است.»

۴-۴-۷. **آیت‌الله سبحانی**^۶: «در این شرایط حساس که رژیم صهیونیستی به قتل نوزادان،

۱. طاهره مسلمی‌زاده، رساله توضیح المسائل محشی امام خمینی، ج ۲، ص ۱۰۱.
۲. برگرفته از پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.leader.ir.
۳. به نقل از پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه به نشانی: www.hawzah.net.
۴. پایگاه رسمی آیت‌الله سیستانی به نشانی: www.sistani.org/persian.
۵. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حضرت آیت‌الله صافی گلپایگانی به نشانی: www.saafi.ir.
۶. پایگاه اطلاع‌رسانی حضرت آیت‌الله سبحانی به نشانی: www.tohid.ir.

کودکان و زنان و افراد غیرنظامی کمر بسته و هر روز گروهی را شهید می‌کنند، هر نوع معامله با اینها، تعاون بر عدوان و کار حرامی است و اگر مسلمانان از روز نخست هر نوع معامله و رابطه‌ای را قطع می‌کردند این رژیم منحوس [قدرت] بر چنین جنایات بی سابقه را نداشت. در این مورد فرقی نمی‌کند، معامله با واسطه یا بدون واسطه، خلاف شرع است.»

۴-۵. ادله مشروعیت تحریم اقتصادی رژیم اشغالگر قدس و کالاهای ساخت این رژیم

در یک جمع‌بندی از اقوال فقهای متقدم و متأخر می‌توان ادله زیر را برای مشروعیت تحریم اقتصادی رژیم اشغالگر قدس و کالاهای ساخت این رژیم برشمرد که هرچند به تفصیل در مورد آن می‌توان بحث کرد، اما با توجه به اینکه در یک پژوهش کوتاه محدودیت وجود دارد، به اختصار آن ادله ذکر می‌گردد:

۴.۵.۱. قرآن کریم

ادله قرآنی مشروعیت تحریم اقتصادی رژیم اشغالگر قدس و کالاهای ساخت آن به قرار زیر است:

۴.۵.۱.۱. آیه ۹ سوره ممتحنه: ﴿إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾؛ خدا فقط شما را از دوستی با کسانی نهی می‌کند که در کار دین با شما جنگیدند و [شما را] از دیارتان بیرون راندند و در بیرون راندنتان به یکدیگر کمک کردند تا [به خاطر این سخت‌گیری] با آنان دوستی کنید. و تنها کسانی که با آنان دوستی کنند، ستمکارانند.» شافعی در این مورد گفته است: «ارتباط مالی، نیکی کردن، عدالت ورزیدن، نرمی در گفتار و مراسله (نامه‌نگاری)، همه اینها به حکم خدا جایز است - مگر در مواردی که از آن نهی شده باشند؛ مانند دوستی و ولایت کسانی که از دوستی با آنها منع شده‌اند، درحالی که (آن کافران) بر ضد مسلمانان هم‌پیمان شده باشند و این بدان دلیل است که خداوند، نیکی کردن به مشرکانی را که بر ضد مسلمانان پیمان نبسته‌اند و نیز عدالت ورزیدن نسبت به آنها را مجاز شمرده و اینها را حرام نکرده است، اما کسانی که آشکارا علیه مسلمانان هم‌پیمان شده‌اند، (در این صورت) از دوستی با آنها نهی شده است.»^۱ صاحب تفسیر

۱. ابوبکر بیهقی، احکام القرآن للشافعی، ج ۲، ص ۱۹۳.

نور می‌نویسد: «امروز که تفسیر این آیه را می‌نویسم، اسرائیل به مناطق مسلمان‌نشین از زمین و آسمان هجوم کرده، آنان را از وطن خود اخراج می‌کند و جمعی را به شهادت می‌رساند. طبق فرمان این آیه، بر تمام مسلمانان واجب است که با رژیم صهیونیستی قطع رابطه کنند و آنان را دوست نگیرند. این آیه نیز از آیات سیاسی قرآن است.»^۱ در نحوه استدلال به آیه مذکور می‌توان چنین گفت که کشتار مسلمانان و بیرون‌راندن آنان از سرزمینشان موجب برائت از قاتلان و اخراج‌کنندگان می‌گردد و این در حالی است که یهود در غزه و قدس همین موارد را مرتکب شده؛ بنابراین تحریم اقتصادی آنان از طریق تحریم استفاده از کالاهای ساخت این رژیم و حامیان، مصداق بارز برائت و عدم موالات می‌باشد.

۴.۵.۱.۲. آیه ۵ سوره حشر: ﴿مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَىٰ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ﴾؛ آنچه از درخت خرما [که در مالکیت این دشمنان غدار بود] بریدید یا آنها را بر ریشه‌ها و تنه‌هایش رها کردید، به فرمان خدا بود، تا [او] نافرمانان را زبون و رسوا کند».

سبب نزول این آیه چنین بوده که وقتی پیامبر ﷺ به زیر حصار و قلعه یهودیان بنی‌النضیر فرود آمد، دستور دادند تا بعضی از درختان را که مال و ثروت آنان بود، بریدند. اینان جزع و زاری کردند و نمی‌توانستند بریده‌شدن درخت‌های خود را طاقت آورند؛ به همین دلیل از راه طعن و سرزنش گفتند: یا محمد! تو که ادعای پیامبری می‌کنی و می‌گوئی به خاطر اجرای عدل فرستاده شده‌ای، بریدن درختان برخلاف عدل بوده و بلکه از جمله فساد و خرابکاری در زمین می‌باشد.^۲ پیامبر از ابراز این سخنان دلتنگ شد و مسلمین ساده‌لوح نیز پیش خود فکر می‌کردند که شاید واقعاً عمل پیامبر فسادکاری باشد؛ به همین دلیل اختلاف نظر از لحاظ فساد و عدم فساد این کار در بین آمد. برخی می‌گفتند: نبایستی این درختان را بریده باشند؛ چراکه از جمله غنائم و اموال است و برخی دیگر بر این باور بودند که چون یهودیان درخواست قطع نشدن آنها را داشته‌اند، بنابراین به خاطر ضدیت با خواسته‌های آنان باید درختان حتماً بریده می‌شد، سپس این آیه نازل گردید.^۳ طبق آیه مذکور

طبق آیه ۵ سوره حشر و
فعل پیامبر (ص) می‌توان
این را برداشت کرد هر کاری
که بتواند به دشمن متجاوز
ضربه بزند را می‌توان انجام
داد و یکی از آن موارد ضربه
اقتصادی پیامبر ﷺ به
یهودیان است که می‌توان از
این است که می‌توان
گزینه‌های اقتصادی مانند
تحریم کالاهای ساخت
آنان استفاده کرد و بدان
مشروعیت بخشید.

۱. محسن قرائتی، تفسیر نور، ج ۹، ص ۵۸۶.

۲. محمد بن عمر واقدی، المغازی، ج ۱، ص ۳۷۳.

۳. محمد بن اسماعیل بخاری، صحیح البخاری، ج ۳، ص ۱۰۴.

و فعل پیامبر ﷺ باید گفت هر کاری که به دشمن متجاوز ضربه بزند انجام آن جایز است که یکی از مصادیقش، ضربه اقتصادی پیامبر ﷺ به یهودیان است که خود مؤید این است که می توان از گزینه های اقتصادی مانند تحریم کالاهای ساخت دشمن استفاده کرد و بدان مشروعیت بخشید.

۴-۵-۱-۳. آیه ۷۳ سوره توبه: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَا وَأَهُمْ جَهَنَّمُ وِبُسِّ الْمَصِيرِ»؛ ای پیامبر! با کافران و منافقان به جهاد برخیز و نسبت به آنان سخت گیری کن [و درشت خو باش]؛ و جایگاهشان دوزخ است؛ و دوزخ بد بازگشت گاهی است».

زمخسری می نویسد: «و در هر دو جهاد (با کفار و منافقان) سخت و قاطع با آنان برخورد کن و هیچ گونه گذشت و ملایمت در برابرشان روا مدار.»^۱ با توجه به مفهوم آیه مذکور می توان گفت که خداوند جهاد علیه کفار را بر مؤمنان فرض کرده؛ چه از نوع عینی و چه از نوع کفایی. پیداست که در جهاد، خون ها و مال ها مباح است؛ پس ضرر اقتصادی به دشمن کافر و متجاوز به طریق اولی جایز است که یکی از مصادیق وارد کردن ضرر اقتصادی، تحریم کالاهای ساخت آنان است.

۴-۵-۱-۴. آیه ۱۲۰ سوره توبه: «مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطْئُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نِيلاً إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ»؛ شایسته نیست که اهل مدینه و بادیه نشینانی که پیرامون آنانند، از رسول خدا تخلف کنند و آنان را نسزد که به سبب پرداختن به خویش از حفظ جان او [در شداید و سختی ها] دریغ ورزند؛ زیرا هیچ تشنگی و رنج و گرسنگی در راه خدا به آنان نمی رسد و در هیچ مکانی که کافران را به خشم می آورد، قدم نمی گذارند و از هیچ دشمنی انتقام نمی گیرند [و با نبرد با او به کام دل نمی رسند] مگر آنکه به پاداش هر یک از آنان عمل شایسته ای در پرونده آنان ثبت می شود؛ چراکه خدا پاداش نیکوکاران را تباه نمی کند».

از آن جایی که در تحریم اقتصادی کفار، هجمه و مزاحمتی برای آنان حاصل می شود، مطابق آیه ذکر شده، این عمل، محبوب خداوند بوده و تحریم کالاهای رژیم

خداوند جهاد را بر مؤمنان
علیه کفار فرض کرده؛ و
پیداست که در جهاد خون
ها و مال ها مباح است؛
پس ضرر اقتصادی به
دشمن کافر و متجاوز به
طریق اولی جایز است که
یکی از آن ها تحریم کالاهای
ساخت آنان است.

صهیونیستی نیز امری پسندیده و خداپسند به شمار می‌رود.

۴.۵.۲. روایت و سیره نبوی در این بخش به سیره و ادله روایی مشروعیت تحریم اقتصادی رژیم اشغالگر قدس و حرمت استفاده از کالاهای ساخت این رژیم پرداخته می‌شود.

۴.۵.۲.۱. روایت بخاری از ابوهریره: «از ابوهریره روایت است که می‌گوید: رسول الله ﷺ سوارانی را به سوی نجد فرستاد؛ آنان مردی از طایفه بنوحنیفه که ثَمَامَةُ بن اُثَال نام داشت و سید و بزرگ اهل یمامه بود، اسیر کردند و او را به یکی از ستون‌های مسجد بستند. رسول الله ﷺ نزد وی رفت و فرمود: ای ثَمَامه! چه همراه خود داری؟ (چه در سر داری و فکر می‌کنی چگونه با تو رفتار خواهم کرد؟) ثَمَامه گفت: ای محمد! نزد من خیر است؛ اگر مرا به قتل برسانی، کسی را کشته‌ای که مستحق کشته شدن است و اگر منت بگذاری (و مرا آزاد کنی) بر انسانِ سپاسگزاری منت نهاده‌ای؛ و اگر مال می‌خواهی، هرچه می‌خواهی طلب کن، به تو داده می‌شود. پس رسول الله ﷺ او را تا فردا به حال خودش رها نمود؛ آنگاه به او فرمود: فکر می‌کنی چگونه با تو رفتار خواهم کرد؟ ثَمَامه گفت: همان که به تو گفتم؛ اگر منت بگذاری، بر انسانِ سپاسگزاری منت گذاشته‌ای و اگر مرا به قتل برسانی کسی را کشته‌ای که مستحق قتل است و اگر مال می‌خواهی، هرچه می‌خواهی طلب کن، به تو داده می‌شود. پیامبر باز هم او را تا فردای آن روز به حال خودش رها نمود، آنگاه به او گفت: فکر می‌کنی چگونه با تو رفتار خواهم کرد؟ ثَمَامه گفت: همان که به تو گفتم: اگر بر من منت بگذاری و آزادم کنی، بر انسانِ سپاسگزاری منت نهاده‌ای و اگر مرا بکشی، کسی را کشته‌ای که مستحق آن است. و اگر مال می‌خواهی، هرچه می‌خواهی طلب کن، به تو داده می‌شود. آنگاه رسول الله ﷺ فرمود: ثَمَامه را آزاد کنید. پس ثَمَامه به نخلستان نزدیک مسجد رفته و غسل نمود و سپس وارد مسجد شده و گفت: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. ای محمد! به الله سوگند در روی زمین چهره‌ای منفورتر از چهره تو نزد من نبود، ولی امروز چهره‌ای محبوب‌تر از چهره تو نزد من وجود ندارد. به الله سوگند دینی منفورتر از دین تو نزد من نبود، اما اکنون دین تو محبوب‌ترین دین‌ها نزد من است. و نزد من شهری منفورتر از شهر تو نبود، اما امروز شهر تو محبوب‌ترین شهرها نزد من است؛ سوارانت مرا در حالی دستگیر کردند که قصد عمره داشتم، نظرت در این باره چیست؟ پس رسول الله به وی بشارت

داد و امر نمود تا عمره به جای آورد. هنگامی که به مکه رفت، شخصی به او گفت: بی دین شده‌ای؟ گفت: نه؛ بلکه توسط رسول الله مسلمان شده‌ام و به الله سوگند تا زمانی که رسول الله ﷺ اجازه ندهد، دانه گندمی از یمامه برای شما نخواهد آمد.^۱

در چگونگی استدلال به این روایت گفته شده است که ثمامه بن اثال بعد از اینکه مسلمان شد به کفار قریش گفت: «قسم به کسی که جانم به دست اوست، حتی یک دانه نیز از یمامه (که غلات اهل مکه را تأمین می‌کرد) به سوی شما نخواهم آورد، مگر آنکه رسول خدا ﷺ اجازه دهد، این خود نوعی از تحریم اقتصادی کفار محارب است و پیامبر ﷺ از این کار منع نکردند؛ بنابراین از این داستان به عنوان تقریر رسول الله ﷺ می‌توان استفاده کرد. «ابن هبیره» در تعلیق بر این روایت گفته است: «از این روایت جواز تحریم اقتصادی کفار و مشرکان فهمیده می‌شود تا امر خدا محقق شده باشد.»^۲

۴.۵.۲.۲. سیره پیامبر ﷺ در غزوه‌ها و سربیه‌ها در مورد حمله به کاروان‌های تجاری

کفار قریش: به عنوان مثال وقتی پیامبر ﷺ، سعد بن ابی وقاص را در یکی از موارد فرستاد به ایشان فرمود: «ای سعد! خارج شو تا به منطقه «الخزار» برسی؛ زیرا کاروانی از قریش از آنجا خواهد گذشت.»^۳ نیز پیامبر ﷺ شخصاً در غزوه ابواء شرکت نمودند و درحالی که تنها مهاجران همراه ایشان بودند، به منظور تعرض به کاروان قریش حرکت کردند. همچنین ایشان در غزوه بواط حضور یافتند و با دویست نفر از یاران خود به قصد رویارویی با کاروان قریش خارج شدند.^۴ پیامبر ﷺ برای غزوه عشیره با ۱۵۰ (یا به روایتی ۲۰۰) نفر از یاران مهاجر خود خارج شدند. آنها تنها بر سی شتر سوار بودند که به نوبت از آنها استفاده می‌کردند، تا

۱. «بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْلًا قَبْلَ نَجْدٍ، فَجَاءَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَنِي خَنْيَفَةَ يُقَالُ لَهُ ثُمَامَةُ بْنُ أَثَالٍ، فَرَبَطُوهُ بِسَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ، فَخَرَجَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «مَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ؟» فَقَالَ: عِنْدِي خَبِيرٌ يَا مُحَمَّدُ، إِنْ تَقْتُلَنِي تَقْتُلْ ذَا دَمٍ، وَإِنْ تُنْعِمَ تُنْعِمَ عَلَيَّ شَاكِرٌ، وَإِنْ كُنْتَ تُرِيدُ الْمَالَ فَسَلْ مِنْهُ مَا شِئْتَ، فَتَرَكَ حَتَّى كَانَ الْعَدُوُّ، ثُمَّ قَالَ لَهُ: «مَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ؟» قَالَ: مَا قُلْتُ لَكَ: إِنْ تُنْعِمَ تُنْعِمَ عَلَيَّ شَاكِرٌ، فَتَرَكَهُ حَتَّى كَانَ بَعْدَ الْعَدُوِّ، فَقَالَ: «مَا عِنْدَكَ يَا ثُمَامَةُ؟» فَقَالَ: عِنْدِي مَا قُلْتُ لَكَ، فَقَالَ: «أُظَلِّقُوا ثُمَامَةَ» فَأَنْظَلُوا إِلَى نَجْلٍ قَرِيبٍ مِنَ الْمَسْجِدِ، فَأَغْتَسَلَ ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ، فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ. يَا مُحَمَّدُ، وَاللَّهِ مَا كَانَ عَلَى الْأَرْضِ وَجْهُ أَنْبَغَ إِلَيَّ مِنْ وَجْهِكَ، فَقَدْ أَصْبَحَ وَجْهَكَ أَحَبَّ الْوُجُوهِ إِلَيَّ، وَاللَّهِ مَا كَانَ مِنْ دِينٍ أَنْبَغَ إِلَيَّ مِنْ دِينِكَ، فَأَصْبَحَ دِينُكَ أَحَبَّ الدِّينِ إِلَيَّ، وَاللَّهِ مَا كَانَ مِنْ بَلَدٍ أَنْبَغَ إِلَيَّ مِنْ بَلَدِكَ، فَأَصْبَحَ بَلَدُكَ أَحَبَّ الْبِلَادِ إِلَيَّ، وَإِنْ خَيْلُكَ أَخَذَتْني وَأَنَا أُرِيدُ الْعُمْرَةَ، فَمَاذَا تَرَى؟ فَبَشَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَمَرَهُ أَنْ يَغْتَمِرَ، فَلَمَّا قَدِمَ مَكَّةَ قَالَ لَهُ قَائِلٌ: صَبَوْتُ، قَالَ: لَا، وَلَكِنْ أَسْلَمْتُ مَعَ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَا وَاللَّهِ لَا يَأْتِيكُمْ مِنَ الْيَمَامَةِ حَبَّةٌ حِنْطَةٍ، حَتَّى يَأْذَنَ فِيهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» (محمد بن اسماعيل بخاری، صحيح البخاري، ج ۵، ص ۱۷۰).

۲. يحيى بن محمد بن هبيرة، الإفصاح عن معاني الصحاح، ج ۶، ص ۲۸۳ ق.

۳. محمد بن عمر واقدی، المغازي، ج ۱، ص ۱۱.

۴. ابن قيم الجوزية، زاد المعاد في هدى خير العباد، ج ۳، ص ۱۴۸.

کاروان تجاری قریش را که به سوی شام می‌رفت و حامل اموال قریش بود، مورد تعرض قرار دهند. خبر حرکت این کاروان از مکه به ایشان رسیده بود.^۱ همچنین از جمله دلایل وقوع غزوه بدر کبری، تعقیب کاروان ابوسفیان توسط پیامبر ﷺ بود که حامل اموال تجاری قریش بود. هنگامی که رسول خدا ﷺ از بازگشت ابوسفیان از شام مطلع شدند، مسلمانان را به حرکت فراخواندند و فرمودند: این کاروان قریش است که اموالشان در آن است، به سوی آن خارج شوید، امید است خداوند آن را به عنوان غنیمت به شما عطا فرماید.^۲ اقدامات پیامبر ﷺ در قطع راه‌های تجاری مشرکان، کنترل کاروان‌هایشان و جلوگیری از رسیدن محموله‌ها به دست آنان، نمونه‌ای بارز و پیشرفته از تحریم اقتصادی کفار محارب است.

۴-۵-۲-۳. تأیید پیامبر ﷺ نسبت به تشکیل گروه توسط ابوبصیر و سایر تازه مسلمانان قریش جهت حمله به کاروان‌های تجاری قریش: «ابوبصیر نزد پیامبر ﷺ آمد و گفت: سوگند به خدا، [که] خداوند پیمان تو را محقق ساخت. تو مرا به قریش بازگرداندی، اما خداوند مرا از چنگ آنها نجات داد. پیامبر (ص) فرمودند: مادرش به داغش بنشیند، اگر یارانی بدست آورد دنیا را به آتش می‌کشد. اگر کسی با او بود [چه می‌کرد]؟ وقتی ابوبصیر این سخن را شنید، فهمید که پیامبر مجبور به بازگرداندن اوست. پس به سوی ساحل دریا گریخت. سپس ابوجندل بن سهیل نیز از دست قریش گریخت و به ابوبصیر پیوست. از آن پس هر مسلمانی از قریش که می‌گریخت، به ابوبصیر می‌پیوست تا اینکه گروهی گرد هم آمدند. به خدا سوگند، هیچ کاروانی از قریش به سوی شام حرکت نمی‌کرد مگر اینکه آنها راه را بر آن می‌بستند، افرادش را می‌کشتند و اموالشان را مصادره می‌کردند.»^۳

تأیید پیامبر ﷺ نسبت به اقدام صحابه در مصادره اموال جنگجویان مشرک و مقابله با آنها، هم به عنوان دفاع از کیان دین بود و هم به عنوان تدبیری سیاسی.

۱. همان، ص ۱۴۹.

۲. ابن هشام، السيرة النبوية لابن هشام، ج ۱، ص ۶۰۷.

۳. «فَجَاءَ أَبُو بَصِيرٍ فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، قَدْ وَاللَّهِ أَوْفَى اللَّهَ ذِمَّتَكَ، قَدْ رَدَدْتَنِي إِلَيْهِمْ، ثُمَّ أَنْجَانِي اللَّهُ مِنْهُمْ. قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَيْلَ أُمِّهِ مِسْعَرٌ حَزْبٌ، لَوْ كَانَ لَهُ أَحَدٌ. فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ عَرَفَ أَنَّهُ سَيَرُدُّهُ إِلَيْهِمْ، فَخَرَجَ حَتَّى أَتَى سَيْفَ الْبَحْرِ قَالَ: وَيَنْفَلْتُ مِنْهُمْ أَبُو جَنْدَلِ بْنِ سَهِيلٍ، فَلَحِقَ بِأَبِي بَصِيرٍ، فَجَعَلَ لَا يَخْرُجُ مِنْ قُرَيْشٍ رَجُلٌ قَدْ أَسْلَمَ إِلَّا لَحِقَ بِأَبِي بَصِيرٍ، حَتَّى اجْتَمَعَتْ مِنْهُمْ عِصَابَةٌ، فَوَاللَّهِ مَا يَسْمَعُونَ بِعِيرٍ خَرَجَتْ لِقُرَيْشٍ إِلَى الشَّامِ إِلَّا اعْتَرَضُوا لَهَا، فَقَتَلُوهُمْ وَأَخَذُوا أَمْوَالَهُمْ» (محمد بن اسماعيل بخاری، صحيح البخاري، ج ۳، ص ۱۹۳).

تأیید پیامبر ﷺ نسبت به اقدام صحابه در مصادره اموال جنگجویان مشرک و مقابله با آنها، هم به عنوان دفاع از کیان دین بود و هم به عنوان تدبیری سیاسی: که این رویکرد حاوی دو پیام مهم بود: قطع روابط تجاری و تثبیت محارب. کفار محارب به جامعه مسلمانان را قتل کنند و مسلمانان را قتل و عام کنند باید به طریق اولی تحریم اقتصادی شوند.

این رویکرد حاوی دو پیام مهم بود: قطع روابط تجاری و تثبیت تحریم اقتصادی کفار محارب. در اینجا چون کفار برخلاف عهدشان اقدامی انجام داده و به کاروان مسلمانان حمله کرده اند، پیامبر نیز دستور به حمله داده است تا اموالشان را بگیرند؛ بنابراین اگر کفار به جامعه مسلمانان حمله کنند و مسلمانان را قتل و عام کنند باید به طریق اولی تحریم اقتصادی شوند.

۳.۵.۴. اجماع دلیل دیگر بر مشروعیت تحریم اقتصادی رژیم اشغالگر قدس و حرمت استفاده از کالاهای ساخت شده توسط آن

آنچه که از لسان و حال علمای امت اسلامی پیداست این است که همه علمای امت، از مذاهب چهارگانه اهل سنت تا شیعه امامیه، بر حرمت خرید و فروش کالاهایی که موجب تقویت دشمنان علیه مسلمانان می شود، اتفاق نظر دارند؛ به عنوان مثال «نووی» از فقهای شافعی در مسئله بیع سلاح با کفار محارب می گوید: «اما فروش سلاح به اهل جنگ (دشمنان اسلام) به اجماع حرام است.»^۱ همچنین بسیاری از فقهای امامیه، از جمله شیخ طوسی در المبسوط^۲ و علامه حلی در تذکره الفقهاء^۳، بر حرمت فروش سلاح و کالاهای استراتژیک (هر کالایی که موجب تقویت دشمن شود) به کفار محارب، اجماع دارند.

۵. راهکارهای تشخیص صهیونیستی بودن کالاها

پس از اثبات حرمت استفاده از کالاهای صهیونیستی، سؤالی که مطرح می شود این است که راهکارهای تشخیص صهیونیستی بودن کالاها در بازار جهانی با این تنوع بسیار زیاد، چیست؟

۱. از آن جایی که تمامی تولیدات صنعتی، کشاورزی و مواد غذایی در کشورهای مختلف جهان دارای بارکد مخصوص است که نشان دهنده کشور سازنده و ویژگی های مخصوص آن محصول است، می توان از بارکد درج شده روی کالا، به

۱. نووی، یحیی بن شرف، المجموع، ج ۹، ص ۳۵۴.
۲. شیخ طوسی، المبسوط فی فقه الإمامیه، ج ۲، ص ۲۳.
۳. علامه حلی، تذکره الفقهاء، ج ۹، ص ۱۷۱.

صهیونیستی بودن آن کالا پی برد؛ این گونه که شماره ۷۲۹، سه رقم اول سمت چپ بارکد کالاهای رژیم صهیونیستی است؛ به عنوان مثال ۷۲۹۰۰۰۰۰۰۰۰۸ بارکد یکی از کالاهای ساخت رژیم صهیونیستی است که شماره ۷۲۹ از سمت چپ نشان دهنده این مطلب است و رقم های بعدی در واقع کد شناسایی محصول تولید شده است.

۲. اپلیکیشن «No Thanks»، کالاهای وابسته به رژیم صهیونیستی را شناسایی می کند. «احمد بشباش» یک برنامه نویس فلسطینی است که در کشور مجارستان زندگی می کند و نرم افزار «No Thanks» یا همان «نه متشکرم» را ساخته که با آن می توان بارکد اجناس را اسکن کرده و یا نام کالاها را در آن جستجو کرد تا از این طریق معلوم شود که چه کالاهایی متعلق به رژیم صهیونیستی و حامیان آن است.

نتیجه گیری

با توجه به اهمیت و ضرورت تحریم اقتصادی رژیم صهیونیستی و عدم استفاده از کالاهای ساخت این رژیم، حرام دانستن و تبیین حرمت آن بیش از پیش آشکار شده است که پژوهش حاضر به آن پرداخته و نتایج زیر حاصل شده است:

تحریم کالاهای دشمن و کفار محارب در جهت زدن ضربه اقتصادی به آنان، مبانی تاریخی در اسلام دارد که «جنگ اقتصادی پیامبر ﷺ با یهود بنی قینقاع»، «فعل ثمامة بن اثال بعد از اسلام آوردن» و «تحریم اقتصادی کالاهای صهیونیستی توسط مسلمانان در سال ۲۰۲۴» نمونه هایی از آن است.

فقها اجماع دارند که می توان با کفار ذمی و غیر حربی تعاملات اقتصادی داشت و اصل اولی در روابط بازرگانی مسلمان با کافران غیر محارب، جواز است.

جمهور مذاهب اسلامی (امامیه، حنفیه، مالکیه، شافعیه و حنابله) بر حرمت هر نوع تعامل با کفار محارب اجماع دارند و به حرمت آن فتوا داده اند. مطابق این فتاوا و با عنایت به اینکه در عصر حاضر علاوه بر جهاد با نفس، می توان جهاد با مال انجام داد، باید گفت که تحریم رژیم اشغالگر قدس از طریق صدور فتوای تحریم خرید محصولاتش، ضربه سنگینی به این دشمن و حامیانش وارد نمود. همچنین

فقها اجماع دارند که می توان
با کفار ذمی و غیر حربی
تعاملات اقتصادی داشت
و اصل اولی در روابط
بازرگانی مسلمان با کافران
غیر محارب، جواز است.

با توجه به اقوال فقهای مذاهب مختلف اسلامی، استفاده نکردن از کالاهای ساخت رژیم صهیونیستی فرض عین (واجب عینی) بر همه مسلمانان بوده و استفاده آگاهانه از آن کالاها حرام می باشد.

علما، مجامع فقهی و هیئات فتوای معاصر اهل سنت و مراجع و علمای معاصر شیعه در جای جای جهان به تحریم استفاده از کالاهای رژیم صهیونیستی فتوا داده اند و در این زمینه به آیات قرآنی، روایات نبوی و اجماع علمای اسلام استناد کرده اند.

در بحث تشخیص کالاهای رژیم صهیونیستی، می توان از بارکد درج شده روی کالا، به صهیونیستی بودن آن پی برد؛ این گونه که شماره ۷۲۹ سه رقم اول بارکد کالاهای رژیم صهیونیستی است. همچنین اپلیکیشن «No Thanks» کالاهای وابسته به این رژیم را شناسایی می کند و نشان می دهد که یک کالا آیا متعلق به رژیم صهیونیستی و حامیان آن است یا خیر؟

منابع

کتاب‌ها

- قرآن کریم
- ابن انس، مالک، المدونة، بيروت دار الكتب العلمية، چاپ اول، ۱۴۱۵ ق.
- ابن تیمیة الحرانی، أحمد بن عبد الحليم، **الفتاوى الكبرى**، بيروت، دار الكتب العلمية، ۱۴۰۸ ق. ابن فارس، احمد، **معجم مقاییس اللغة**، بيروت، دار الفكر، ۱۳۹۹ ق. ابن قدامه، عبدالله بن احمد، **المغني**، قاهره، مكتبة القاهرة، ۱۳۸۸ ق. ابن قيم الجوزیه، محمد بن ابی بکر، **زاد المعاد في هدي خير العباد**، بيروت، مؤسسة الرسالة، ۱۴۱۵ ق.
- ابن منظور، محمد بن مكرم، **لسان العرب**، چ ۳، بيروت، دار صادر، ۱۴۱۴ ق.
- ابن هبیره، يحيى بن محمد، **الإفصاح عن معاني الصحاح**، رياض، دار الوطن، ۱۴۱۷ ق.
- ابن هشام، عبد الملك، **السيرة النبوية لابن هشام**، قاهره، شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي وأولاده، ۱۳۷۵ ق.
- ابن همام، محمد بن عبد الواحد، **فتح القدير**، بی جا، بی نا، بی تا.
- آجرلو، حسین و دیگران، «رژیم صهیونیستی؛ تعامل یا تقابل؟ بررسی مستندات فقهی دیدگاه امام موسی صدر در رابطه با تعامل با رژیم صهیونیستی»، **فصلنامه علمی مطالعات بیداری اسلامی**، س ۵، ش ۳، ص ۲۵-۵۰، ۱۳۹۳. بخاری، محمد بن اسماعیل، **صحيح البخاري**، چ ۱، بيروت، دار طوق النجاة، ۱۴۲۲ ق.
- بستانی، فؤاد افرم، **المنجد الابجدي**، چ ۴، بيروت، دار المشرق، ۱۹۰۶ م.
- بهوتی، منصور بن یونس، **کشاف القناع عن متن الإقناع**، بيروت، دار الكتب العلمية، بی تا.
- بیهقی، ابوبکر، **أحكام القرآن للشافعي**، قاهره، مكتبة الخانجي، ۱۴۱۴ ق.
- جمعی از نویسندگان، **الموسوعة الفقهية الكويتية**، چ ۲، کویت، وزارة الأوقاف والشئون الإسلامية، ۱۴۲۷ ق.
- جوينی، عبد الملك، **نهاية المطلب في دراية المذهب**، چ ۱، دمشق، دار المنهاج، ۱۴۲۸ ق.
- خرقی، عمر بن الحسین، **مختصر الخرقی**، بی جا، دار الصحابة للتراث، ۱۴۱۳ ق.
- زمخشری، محمود بن عمر، **تفسير الكشاف**، بيروت، دار الكتاب العربي، ۱۴۰۷ ق. سرخسی، محمد بن احمد، **المبسوط**، بيروت، دار المعرفة، ۱۴۱۴ ق.
- شربینی، محمد بن احمد، **مغني المحتاج إلى معرفة معاني ألفاظ المنهاج**، چ ۱، بيروت، دار الكتب العلمية، ۱۴۱۵ ق. شهید ثانی (زين الدين بن علی)، **مسالك الأفهام**، بی جا، مؤسسة المعارف الإسلامية،

- ۱۴۱۳ق. شیخ طوسی (طوسی، محمد بن حسن)، **المبسوط في فقه الإمامية**، تهران، المكتبة المرتضوية لإحياء الآثار الجعفرية، ۱۳۸۷ق. علامه حلی (ابن مطهر، حسن بن یوسف)، **تذکرة الفقهاء**، قم، مؤسسة آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث، ۱۴۱۹ق. عمر، حسین، **الموسوعة الاقتصادية**، قاهره، دار الفكر العربی، ۱۹۹۲م. قرافی، شهاب الدین، **الذخيرة**، چ ۱، بیروت، دار الغرب الإسلامي، ۱۹۹۴م.
- قرائتی، محسن، **تفسیر نور**، چ ۲، تهران، مرکز فرهنگی درسهای از قرآن، ۱۳۷۹ش.
 - قرضاوی، یوسف، **فقه الجهاد**، قاهره، مكتبة وهبة، ۲۰۰۹م.
 - —، **فتاوى معاصرة**، قاهره، مكتبة وهبة، بی تا.
 - قرطبی، محمد بن أحمد، **الجامع لأحكام القرآن**، چ ۲، قاهره، دار الكتب المصرية، ۱۳۸۴ق.
 - كاشف الغطاء، جعفر، **كشف الغطاء**، مشهد، مكتب الإعلام الإسلامي، ۱۴۲۲ق.
 - ماوردی، علي بن محمد، **الحاوي الكبير**، چ ۱، بیروت، دار الكتب العلمية، ۱۴۱۹ق.
 - —، **الإقناع في الفقه الشافعي**، بی جا، بی نا، بی تا.
 - محقق حلی (جعفر بن حسن)، **شرائع الإسلام في مسائل الحلال والحرام**، چ ۲، قم، مؤسسه اسماعیلیان، ۱۴۰۸ق.
 - مرغینانی، علی بن ابی بکر، الهدایه، بیروت: دار احیاء التراث العربی، بی تا.
 - مسلمی زاده، طاهره، **رساله توضیح المسائل محشی امام خمینی (شش مرجع)**، تهران، هاتف، ۱۳۹۱ش.
 - مصطفی، ابراهیم و دیگران، **المعجم الوسيط**، قاهره، دار الدعوة، بی تا.
 - المقریزی، تقي الدين، **إمتاع الأسماع بما للنبي من الأحوال والأموال والحفدة والمتاع**، چ ۱، بیروت، دار الكتب العلمية، ۱۴۲۰ق.
 - نجفی، محمد حسن، **جواهر الكلام**، چ ۷، تهران، دار الكتب الإسلامية، ۱۴۳۲ق.
 - نووی، یحیی بن شرف، **المجموع**، جدّه: مكتبة الارشاد، بی تا.
 - واقدی، محمد بن عمر، **المغازي**، بیروت، دار الأعلمی، ۱۴۰۹ق.

منابع اینترنتی

- پایگاه اینترنتی هیئت علمای فلسطین به نشانی: www.palscholars.org.
- پایگاه اینترنتی شبکه الجزيرة به نشانی: www.aljazeera.net.
- پایگاه اینترنتی شبکه العالم فارسی به نشانی: www.fa.alalam.ir.
- پایگاه اینترنتی ستاد تحریم کالاهای صهیونیستی به نشانی: www.boycott-zion.ir.
- پایگاه اینترنتی خبرگزاری فارس به نشانی: www.farsnews.ir.
- پایگاه اینترنتی خبرگزاری تسنیم به نشانی: www.tasnimnews.com.

- پایگاه اینترنتی خبرگزاری العربی به نشانی: www.alaraby.com.
- پایگاه اینترنتی اتحادیه جهانی علمای مسلمان به نشانی: www.iumsonline.org.
- پایگاه اینترنتی خبرگزاری وی نیوز پاکستان به نشانی: www.wenews.pk.
- پایگاه اینترنتی یوسف قرضاوی به نشانی: www.al-qaradawi.net.
- پایگاه اینترنتی دانشگاه الأزهر به نشانی: www.azhar.eg.
- پایگاه اینترنتی مجمع فقه اسلامی هند به نشانی: www.ifa-india.org.
- پایگاه اینترنتی دبیرخانه شورای برنامه ریزی مدارس علوم دینی اهل سنت به نشانی: www.dmsonnat.ir.
- پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.leader.ir.
- پایگاه اطلاع رسانی حوزه به نشانی: www.hawzah.net.
- پایگاه رسمی آیت الله سیستانی به نشانی: www.sistani.org/persian.
- پایگاه اطلاع رسانی دفتر حضرت آیت الله صافی گلپایگانی به نشانی: www.saafi.ir.
- پایگاه اطلاع رسانی دفتر حضرت آیت الله نوری همدانی به نشانی: www.noorihamedani.ir.
- پایگاه اطلاع رسانی حضرت آیت الله سبحانی به نشانی: www.tohid.ir.

